

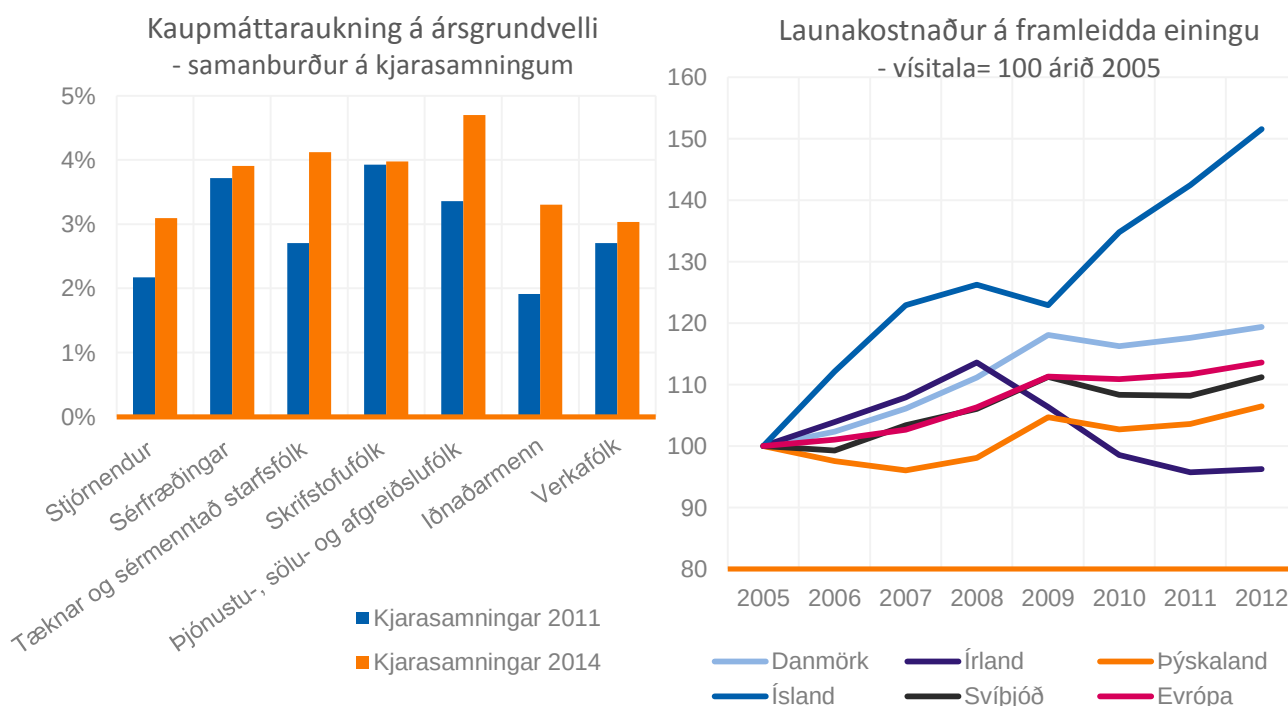
3. mars 2015

Hvað má læra af fyrri kjarasamningum?

Kjaramál eru mál málanna á Íslandi þessa dagana og skyldi engan undra. Samningar stærstu launþegasamtaka voru lausir frá og með síðustu mánaðamótum og samfélagið í heild hefur ekki farið varhluta af kjaradeilu lækna, kennara, flugmanna og fleiri stétta. Kannski lita samningar fyrrgreindra starfstétta þær viðræður sem í hönd fara en ljóst er að meira bil virðist vera milli samningsaðila en oft áður. Launþegar hafa lagt fram kröfugerðir sínar, þeim hefur verið illa tekið af atvinnurekendum og Seðlabankinn hótar vaxtahækkun verði launahækkunar meiri en svo að þær samræmist verðbólguþröngun. En hvað er í húfi? Frá sjónarhóli launþega skiptir væntanlega mestu máli að samningarnir skili kaupmáttaraukningu sem má sætta sig við. Atvinnurekendur vilja ekki sjá hækkun launakostnaðar umfram verðmætasköpun, enda versnar afkoma af rekstri sem því nemur og verður aðeins komið í veg fyrir verri afkomu með hækkun verðlags eða fækkun starfa. Þar gildir einu hvort atvinnurekandinn er einkageirinn eða hið opinbera. Það sem enginn vill sjá er að kjarabæturnar glattist í hækkun verðlags, að verðbóluskot leiði af sér hækkun verðtryggðra skulda og að Seðlabankinn telji sig nauðbeygðan til að hækka vexti ofan í viðkvæman hagvöxt. Það er því vert að skoða þann lærdóm sem draga má af síðustu tveimur kjarasamningum og að hve miklu leyti launahækkunar hafi skilað sér í auknum kaupmætti.

Kaupmáttaraukning á ársgrundvelli meiri árið 2014 en eftir kjarasamninga 2011

Samningarnir 2011 fólu í sér samtals 11,4% almenna launahækkun yfir þriggja ára tímabil og frá maí 2011 til maí 2013 hækkaði launavísitalan um 17,1%. Til samanburðar byggðu samningarnir 2014 á 2,8% almennri launahækkun yfir eitt ár og á sama tíma hækkaði launavísitalan um 6,6%. Til að bera saman kaupmáttaraukninguna þarf að skoða hver hún var á ársgrundvelli fyrir tímabilin tvö; annars vegar 2011 til 2013 og hins vegar 2014¹. Niðurstaðan er sú að kaupmáttur jókst að meðaltali um 2,9% á ári frá 2011 til 2013 en um 3,7% árið 2014. Kaupmáttur jókst því nokkuð meira undanfarið ár en á árabílinu 2011 til 2013 líkt og sést á myndinni að neðan til vinstri.

Heimildir: OECD, Hagstofa Íslands, útreikningar Greiningardeildar

¹ Hér er byggt á ársfjórðungslegum tölum um vísitölu launa á vinnumarkaði fyrir mismunandi starfsstéttir og verðbólguþróun. Til að meta kaupmáttaraukningu í kjölfar kjarasamninga 2011 er skoðað tímabilið frá 1. ársfjórðungi 2011 til 1. ársfjórðungs 2013 en þá höfðu mestu launahækkunar kjarasamninganna gengið í gegn. Til að meta kaupmáttaraukninguna 2014 er skoðað tímabilið frá 3. ársfjórðungi 2013 til 3. ársfjórðungs 2014 en tölur fyrir 4. ársfjórðung liggja ekki fyrir.

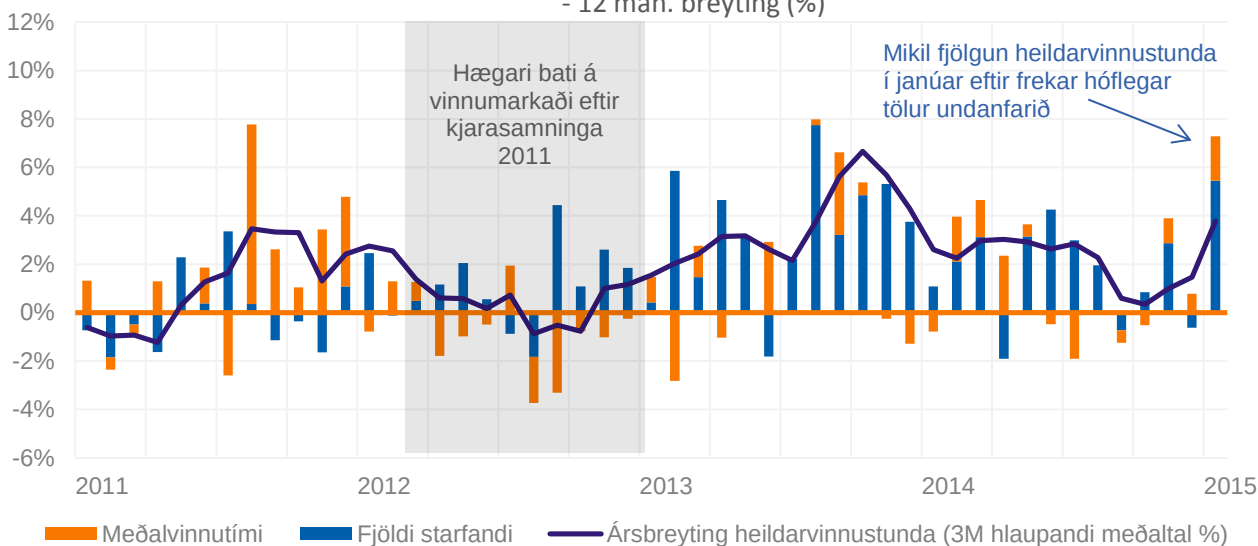
Ef horft er á þróun kaupmáttar frá ársbyrjun 2014 til ársloka er kaupmáttaraukningin enn meiri eða 5,8%. Það er því alls ekki sjálfgefið að miklar nafnlaunahækkanir skili sér í auknum kaupmætti en það er nokkuð víst að þróun nafnlauna eins og hún var 2011 er líkleg til að kynda undir verðbólgu, leiða af sér vaxtahækkanir, hækka fjármagnskostnað almennings og fyrirtækja, lækka rauntekjur ríkis og sveitarfélaga og draga úr samkeppnishæfni hagkerfisins í gegnum sterkara raungengi.

Til lengri tíma litið þarf hækkun nafnlauna að meðaltali að vera í takt við framleiðnivöxt í hagkerfinu til að verðstöðugleika sé ekki ógnað. Þróunin hér á landi undanfarinn áratug hefur verið á þann veg að laun hafa hækkað töluvert umfram framleiðnivöxt líkt og sjá má á myndinni að ofan til hægri. Frá árinu 2005 til 2012 hækkaði launakostnaður á framleidda einingu um 13,1% í Evrópu en á sama tíma var hækkunin yfir 51% hér á landi. Slík launaþróun hefur óneitanlega þau áhrif að þrýstingur skapast á verðlag og raungengi til lengri tíma litið.

Líkur á að hægja muni á bata á vinnumarkaði ef launahækkanir verða miklar

Í síðustu viku bárust góðar fréttir af vinnumarkaði þegar Hagstofa Íslands birti nýjustu tölur úr vinnumarkaðskönnun. Þar kemur fram að fjöldi starfandi á vinnumarkaði í janúar jókst um 5,4% frá sama tíma í fyrra. Einnig jókst meðalvinnutími um 1,8% frá síðasta ári og heildarvinnustundum fjölgaði því um 7,3% frá janúar í fyrra. Þetta eru jákvæð tíðindi og merki um að öflugur bati sé á vinnumarkaði í byrjun árs þótt vissulega geti verið sveiflur í mánaðarlegum tölum. Tölurnar benda til þess að þó nokkur eftirspurn sé eftir vinnuafli en aukning heildarvinnustunda gefur vísbendingar um aukin umsvif í hagkerfinu og er ágæt vísbending um undirliggjandi hagvaxtarþróun.

Fjöldi starfandi á vinnumarkaði og unnar vinnustundir
- 12 mán. breyting (%)

Heimild: Hagstofa Íslands

Eins og áður var nefnt geta miklar launahækkanir orsakað verðbólguþrýsting sökum þess að fyrirtæki velja launakostnaði út í verðlag. Önnur afleiðing af miklum launahækkunum kann því að sú að fyrirtæki dragi úr ráðningum eða jafnvel segi upp starfsfólki til að draga úr kostnaði í stað þess að ýta auknum launakostnaði út í verðlag. Það getur því orðið bakslag á þeim bata á vinnumarkaði sem við höfum séð undanfarin misseri. Eftir kjarasamninga 2011 hægði nokkuð á fjölgun vinnustunda og fjölda starfandi á vinnumarkaði líkt og sést á myndinni að ofan. Upp úr áramótum 2013 tók heildarvinnustundum svo aftur að fjölga og hefur verið nokkuð öflugur bati síðan þá. Niðurstaða kjarasamninga mun því ekki einungis hafa áhrif á verðstöðugleika og raungengi heldur einnig fjölgun starfa á vinnumarkaði og atvinnuleysi. Of miklar launahækkanir geta því hægt á þeim bata sem við höfum séð undanfarið og við samningsgerð þarf að hafa í huga þau áhrif sem niðurstaða kjarasamninga mun hafa á verðlag, raungengi og þróun vinnumarkaðar.

Greiningardeild Arion banka

Anna Hrefna Ingimundardóttir
anna.ingimundardottir@arionbanki.is

Elvar Ingi Möller
elvar.moller@arionbanki.is

Hrafn Steinarsson
hrafn.steinarsson@arionbanki.is

Stefán Broddi Guðjónsson
stefan.gudjonsson@arionbanki.is

Forstöðumaður

Regína Bjarnadóttir
regina.bjarnadottir@arionbanki.is
444-6969